Horeca

rapport | **nodenbevraging horeca**

Colofon

Auteur

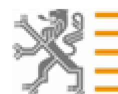
Jochen Schrooten, stafmedewerker VAD

Verantwoordelijke uitgever

F. Matthys, Vanderlindenstraat 15, 1030 Brussel

VAD, Vereniging voor Alcohol- en andere Drugproblemen vzw

Vanderlindenstraat 15, 1030 Brussel

T 02 423 03 33 | F 02 423 03 34 | vad@vad.be | www.vad.be

INHOUD

1. INLEIDING

De Vereniging voor Alcohol- en andere Drugproblemen vzw (VAD) heeft reeds jaren een ondersteuningsaanbod voor de uitgaanssector over alcohol- en andere drugproblemen. Dit aanbod bestaat uit diverse publicaties, informatie & advies, coaching en vorming en wordt in samenwerking met het regionale preventiewerk alcohol en drugs van de Centra voor Geestelijke Gezondheidszorg aangeboden in gans Vlaanderen. Meer informatie over dit aanbod vindt u op www.vad.be (sector uitgaan).

Grosso modo kan de uitgaanssector onderverdeeld worden in drie delen. Ten eerste zijn er café's/bars en andere drinkgelegenheden zoals brasseries, restaurants, cafetaria's, enz. Ten tweede zijn er discotheken en clubs en tenslotte zijn er party's, festivals en events. Deze bevraging richt zich enkel op groep één en twee.

De afgelopen zeven jaren werd vanuit VAD vooral geïnvesteerd in party's/events/festivals en discotheken/clubs omdat uit onderzoek blijkt dat het gebruik van illegale drugs bij de bezoekers van deze gelegenheden hoger ligt dan in andere vormen van horeca/uitgaan. Voor café-uitbaters en uitbaters van andere drinkgelegenheden heeft VAD nog geen specifiek materiaal ontwikkeld. In de praktijk gingen preventiewerkers wel in op vragen en noden van deze groep, maar het aantal vragen bleef eerder beperkt. Bovendien zijn er ook andere organisaties die een aanbod hebben voor deze groep zoalsbijvoorbeeld Horeca vorming Vlaanderen (Fed. Ho.Re.Ca. Vlaanderen).

Na de inleiding, bespreken we in deel twee van dit rapport het opzet van de bevraging. In het derde deel bespreken we de resultaten van deze bevraging. In het vierde deel formuleren we meer algemene bevindingen. In het vijfde deel, ten slotte, worden aanbevelingen geformuleerd voor de ondersteuning van de horeca met betrekking tot de alcohol- en drugproblematiek in de toekomst.

In dit rapport worden de woorden 'respondenten', 'zaakvoerders', 'horeca-uitbaters' en 'uitbaters' door elkaar gebruikt. Al deze benamingen verwijzen naar de invuller van de enquête, zijnde de zaakvoerder van de horecaonderneming.

VAD
2010

2. OPZET VAN DE BEVRAGING

2.1. Opzet van de bevraging

Doelstelling van de bevraging was na te gaan hoe er in horecazaken in Vlaanderen omgegaan wordt met alcohol en andere drugs. Daarnaast wilden we peilen naar de ondersteuningsnoden die er anno 2010 leven in de horeca met betrekking tot alcohol en andere drugs. Op die manier kunnen we de werking van VAD ter ondersteuning van deze sector verder oriënteren op lange termijn.

Dit is de eerste bevraging die VAD bij de sector horeca uitvoert. De vragenlijst bestond voornamelijk uit gesloten vragen. Ze werd zowel online als schriftelijk aangeboden aan horecaondernemers in Vlaanderen.

Inhoudelijk bestond de bevraging uit negen delen.

- ✓ In deel één beschrijven we de algemene gegevens over de horecazaken uit deze bevraging.
- ✓ In deel twee gingen we na of er regels zijn over het alcoholgebruik van de medewerkers.
- ✓ In het derde deel werd gepeild naar de kennis van het personeel en de zaakvoerder over de effecten en signalen van (overmatig) druggebruik.
- ✓ Het vierde deel bevroeg de regels over alcohol en drugs die gelden voor de klanten van de horecazaak.
- ✓ In het vijfde deel gingen we na welke afspraken er zijn met het personeel.
- ✓ In het zesde en zevende deel bevroegen we de afspraken met respectievelijk politie en portiers over alcohol- en druggebruik door klanten.
- ✓ In het achtste deel bevroegen we welke problemen met alcohol en drugs er in de horecazaken voorkwamen.
- ✓ In het laatste deel werd concreet gepeild naar de ondersteuningsbehoeften in de horeca met betrekking tot middelengebruik.

De bevraging werd afgenomen tussen 1 augustus en 15 oktober 2010.

2.2. Respons op de bevraging

De bevraging werd via email rechtstreeks verstuurd naar honderdtwintig clubuitbaters. Daarnaast werd aan een vierhonderdtal structurele partners uit het preventiewerk gevraagd deze bevraging zo ruim mogelijk te verspreiden in hun regio. Structurele partners zijn onder andere: lokale en regionale preventiewerkers, preventieambtenaren, horecacoaches en actoren binnen een lokaal alcohol- en drugbeleid. Daarnaast deed de Federatie Ho.Re.Ca. Vlaanderen een oproep in haar horecakrant en verstuurde ze een Ho.Re.Ca-Flash (elektronische nieuwsbrief) naar haar bestuursleden en leden.

Zoals reeds vermeld hadden de respondenten de keuze om de vragenlijst schriftelijk in te vullen en terug te sturen naar VAD of online in te vullen. Alle vragenlijsten die schriftelijk werden ingevuld werden later, door VAD ingevoerd in de online vragenlijst.

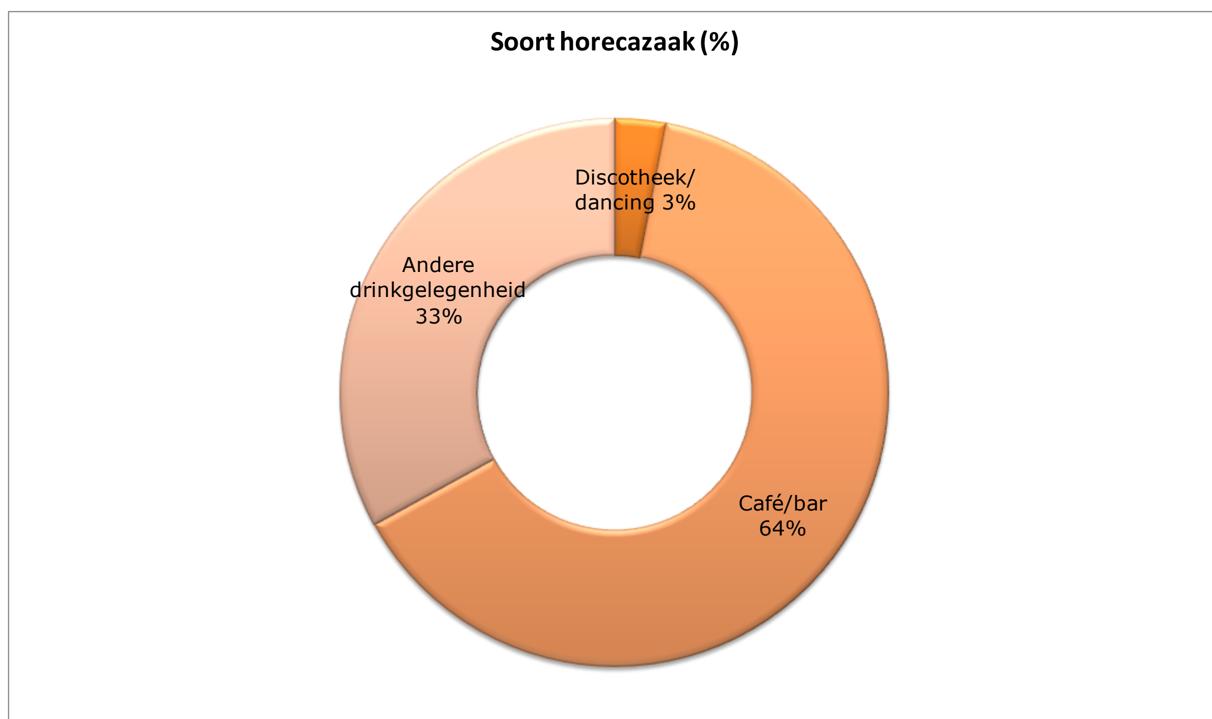
In totaal werden 284 vragenlijsten correct ingevuld, waarvan 163 schriftelijk en 121 rechtstreeks online. 212 respondenten vulden de vragenlijst volledig in. 72 respondenten haakten voortijdig af, maar ook hun antwoorden werden meegenomen in de verwerking.

Gezien de omvang van de horecasector in Vlaanderen ligt de respons laag. Anderzijds kregen we voldoende antwoorden om zinvolle conclusies te trekken met betrekking tot de doelstelling van deze bevraging.

3. Resultaten van de bevraging

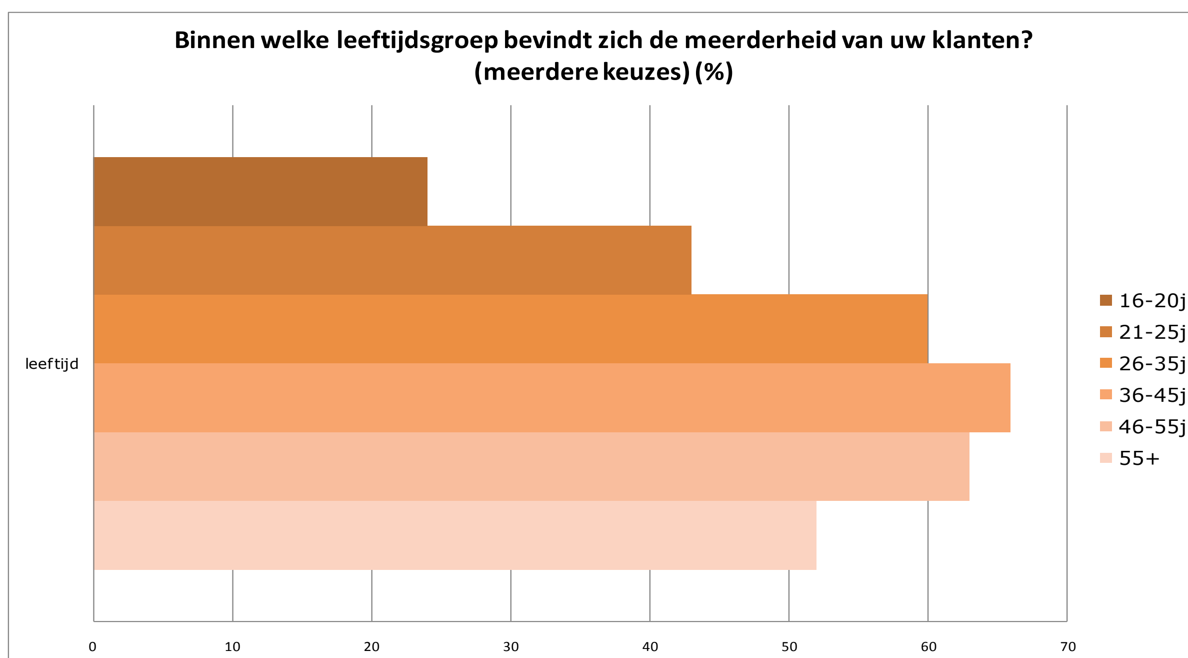
3.1. Algemene gegevens over de horecazaak

Grafiek 1: Welke soort horecazaak heeft u?

Bovenstaande figuur geeft de verdeling weer van de verschillende soorten horecazaken die bevraagd werden. Uit de resultaten blijkt dat uitbaters van cafés/bars de grootste groep respondenten vormen (64%), gevolgd door andere drinkgelegenheden (33%) en discotheken/dancings (3%).

Grafiek 2: Binnen welke leeftijdsgroep bevindt zich de meerderheid van uw klanten?

De meerderheid van de klanten van de respondenten is tussen de 36 en 55+ jaar oud. Horecazaken die zich richten op 16-35 jarigen zijn iets minder vertegenwoordigd.

Tabel 1: Hoeveel personeelsleden heeft u?

Hoeveel personeelsleden heeft u?	**n**	**%**
Geen	105	39
1-4	114	42
5-9	31	11
10-19	11	4
20+	12	4
Totaal	**273**	**100**

105 (39%) respondenten runnen hun horecazaak alleen. 114 (42%) respondenten hebben 1 tot 4 personeelsleden en 54 horecaondernemers (19%) hebben 5 of meer medewerkers.

3.2. Alcoholgebruik door het personeel

Van alle respondenten die personeel tewerkstellen, antwoordt 37% dat hun personeel alcohol mag drinken tijdens de werkuren. Twee derde van de horeca-uitbaters staat dat niet toe.

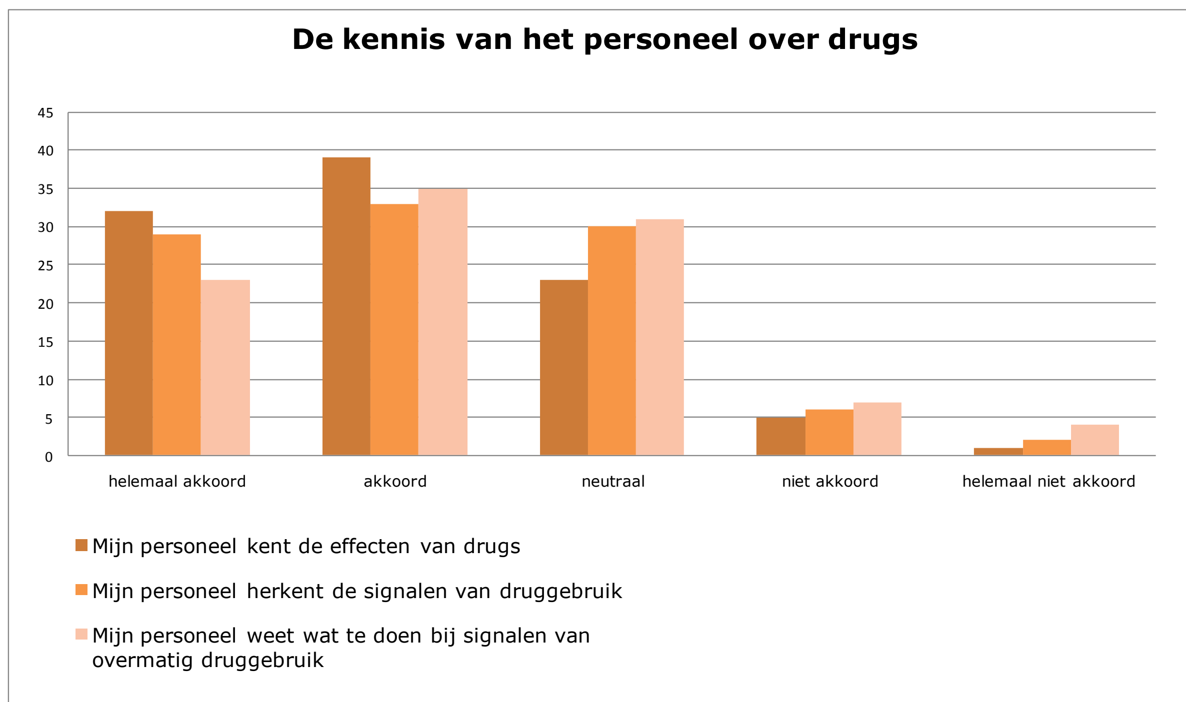
Ongeveer de helft (52%) van de respondenten die alcoholgebruik tijdens de werkuren toelaten, heeft afspraken gemaakt over het tijdstip waarop er gedronken mag worden. Bijvoorbeeld: Aan het einde van de shift; als de klanten weg zijn; altijd, maar ze moeten behoorlijk hun job doen en zeker niet dronken zijn; na een bepaald uur; bier mag tijdens werk, sterke drank enkel na afsluiten …

Bijna één op vier heeft afspraken gemaakt over de plaats waar het personeel alcohol mag drinken. Bijvoorbeeld: achter de toog; enkel voor de toog en na het werk; in de bar op een specifieke plaats waar men ook mag roken; in de keuken; op een plaats waar klanten het niet zien; …

60% van de uitbaters heeft afspraken gemaakt over de hoeveelheid alcohol die door zijn personeel gedronken mag worden. Bijvoorbeeld: een maximum aantal dat varieert tussen één en vijf glazen; één consumptie per uur; binnen de perken/gezond verstand gebruiken; niet dronken zijn; …

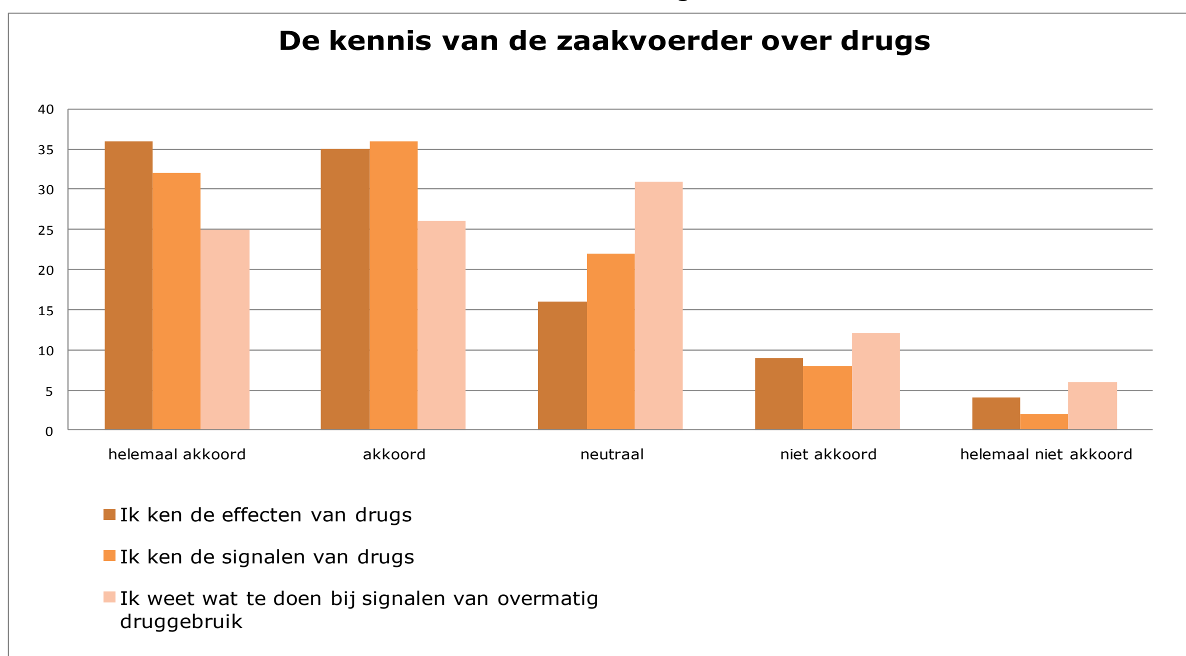
3.3. Kennis over drugs bij het personeel en de zaakvoerder

Grafiek 3: De kennis van het personeel over drugs

De horeca-uitbaters schatten de kennis van hun personeel over drugs vrij hoog in. 71% gaat akkoord met de stelling: mijn personeel kent de effecten van drugs. 6% gaat hier niet mee akkoord. 62% denkt dat hun personeel signalen van druggebruik herkent. 8% denkt van niet. 58% van de uitbaters gaat akkoord met de stelling: mijn personeel weet wat te doen bij signalen van overmatig druggebruik. Wat opvalt, is dat een grote groep respondenten zich voor alle drie de stellingen neutraal opstelt.

Grafiek 4: De kennis van de zaakvoerder over drugs

De zaakvoerders schatten hun kennis over drugs gelijkaardig in als die van hun personeel. Zaakvoerders weten iets minder goed wat te doen bij signalen van overmatig gebruik. 71% denkt de effecten van drugs te kennen. 13% meent van niet. 68% van de zaakvoerders kent de signalen van drugs. 10% denkt van niet en 22% spreekt zich hier niet over uit. De helft van de uitbaters gaat akkoord met de stelling: ik weet wat te doen bij signalen van overmatig druggebruik. 18% is niet akkoord en 31% antwoord neutraal.

3.4. Regels over alcohol en drugs voor klanten in de horecazaak

3.4.1. Regels over alcohol

Een grote meerderheid van zaakvoerders (84%) geeft aan dat er regels over het gebruik van alcohol gelden voor hun klanten in hun horecazaak.

Tabel 2: Welke regels gelden er inzake alcohol voor klanten?

Welke regels? (meerdere antwoorden)	n	%
We schenken geen alcohol aan -16-jarigen	210	91
We schenken geen sterke drank aan -18-jarigen	132	57
We schenken geen alcohol aan klanten die duidelijk onder invloed zijn	200	87
Andere	24	10
Totaal aantal respondenten	**231**	

In het algemeen worden de regels over alcoholgebruik, die bovendien wettelijk bepaald zijn, goed toegepast. Zo schenkt 91% van de uitbaters geen alcohol aan -16-jarigen en schenkt 87% geen alcohol aan klanten die duidelijk onder invloed zijn. Enige uitzondering daarop is het schenken van sterke dranken aan -18-jarigen. 43% van de uitbaters past deze regel niet toe. Café's scoren op dit vlak het minst goed (47%) gevolgd door andere drinkgelegenheden (35%) en discotheken (17%).

Naast de wettelijke regels passen sommige uitbaters nog andere maatregelen toe als het gaat om alcohol. Zo wordt aan dronken klanten, zeker als ze dronken binnenkomen, geen alcohol meer geserveerd. In sommige café's wordt hen water of koffie al dan niet gratis aangeboden. Sommige uitbaters adviseren om een taxi te nemen wanneer de klant te dronken is. Wie zich ongepast gedraagt, kan alcohol geweigerd worden of kan uit de zaak verwijderd worden. Verschillende uitbaters geven aan dat het moeilijk is om de grens te bepalen wanneer iemand 'te veel' gedronken heeft.

Tabel 3: Hoe communiceert u deze regels?

Hoe communiceert u deze regels? (meerdere antwoorden)	n	%
Achter de toog via een affiche/bord	37	16
Aan de deur via een bord	26	11
Via de website	3	1
Niet	93	41
Andere	103	45
Totaal aantal respondenten	**227**	

41% van de uitbaters communiceert niet systematisch over de regels inzake alcoholgebruik in zijn zaak. Minder dan één derde van de uitbaters maakt gebruik van structurele communicatiekanalen zoals internet, affiches, uithangborden. 45% verkiest een andere methode, zoals: het personeel deelt de afspraken mondeling mee aan de klant (vaak op het moment dat zich een probleem stelt). Sommige uitbaters communiceren via ledscreens, monitors, tv-schermen, … anderen hangen huisregels uit.

3.4.2. Regels over drugs

63% van de respondenten vermeldt dat er in hun horecazaak regels zijn over het gebruik van drugs door hun klanten.

Tabel 4: Welke regels gelden er inzake drugs voor klanten?

Welke regels? (meerdere antwoorden)	n	%
Klanten die drugs gebruiken krijgen een verwittiging	32	19
Klanten die drugs gebruiken worden onmiddellijk verwijderd	128	74
Bij betrapping op druggebruik wordt de politie gewaarschuwd	72	42
Andere	14	8
Totaal aantal respondenten	**172**	

3 op 4 horeca-uitbaters zet klanten die drugs gebruiken onmiddellijk uit de zaak. Iets meer dan 40% haalt daar ook de politie bij. Bijna 1 op 5 verkiest de gebruiker eerst een verwittiging te geven. Andere regels zijn: de gebruiker in het oog houden; huisreglement volgen: de politie inlichten, maar niet ter plaatse laten komen. Enkele uitbaters duiden aan geen drugs in hun zaak te zien.

Tabel 5: Hoe communiceert u deze regels?

Hoe communiceert u deze regels? (meerdere antwoorden)	n	%
Achter de toog via een affiche/bord	14	7
Aan de deur via een bord	13	7
Via de website	5	3
Niet	99	52
Andere	82	43
Totaal aantal respondenten	**189**	

Slechts 17% van de respondenten communiceert systematisch over de regels rond drugs in de horecazaak. Meer dan de helft communiceert niet over regels en 43% doet het op een alternatieve manier. In de praktijk gebeurt dit vrijwel altijd mondeling (vaak pas als het probleem zich stelt).

3.4.3. Regels over dealen

61% van de zaakvoerders geeft aan dat er in hun horecazaak regels zijn over het dealen van drugs.

Tabel 6: Welke regels gelden er inzake dealen door klanten?

Welke regels? (meerdere antwoorden)	n	%
Klanten die dealen krijgen een verwittiging	6	4
Klanten die dealen worden onmiddellijk verwijderd	114	70
Bij dealen wordt de politie gewaarschuwd	110	67
Andere	10	6
Totaal aantal respondenten	**163**	

Dealers worden door horeca-uitbaters strenger behandeld dan gebruikers. Klanten die dealen worden ofwel onmiddellijk uit de horecazaak verwijderd en/of de politie wordt gewaarschuwd. Slechts enkele uitbaters geven dealers een tweede kans in de vorm van een verwittiging. De uitbaters die het antwoord 'andere' kozen, geven aan dat dealen niet voorkomt in hun horecazaak.

Tabel 7: Hoe communiceert u deze regels?

Hoe communiceert u deze regels? (meerdere antwoorden)	n	%
Achter de toog via een affiche/bord	12	7
Aan de deur via een bord	10	6
Via de website	3	2
Niet	99	57
Andere	67	39
Totaal aantal respondenten	**173**	

De regels omtrent dealen worden meestal niet systematisch gecommuniceerd. Slechts in 15% van de horecazaken gebeurt dit wel. Vaak worden deze regels mondeling toegelicht. Een aantal uitbaters geeft opnieuw aan dat dealen geen topic is in hun horecazaak.

3.5. Afspraken met het personeel over alcohol- en druggebruik door klanten

3.5.1. Afspraken over alcohol

Zeven op tien uitbaters geven aan dat er afspraken zijn met het personeel over het schenken van alcohol.

Tabel 8: Afspraken met het personeel over alcoholgebruik door klanten

Welke afspraken? (meerdere antwoorden)	n	%
Bij twijfel over leeftijd vragen we een identiteitsbewijs	87	52
We schenken geen alcohol aan -16-jarigen	144	87
We schenken geen sterke drank aan -18-jarigen	98	59
We schenken geen alcohol aan klanten die duidelijk onder invloed zijn	140	84
Andere	7	4
Totaal aantal respondenten	**166**	

Ook hier blijkt dat het niet schenken van alcohol aan -16jarigen, en aan klanten die duidelijk onder invloed zijn, gerespecteerd wordt en werd omgezet in afspraken met het personeel. In heel wat minder horecazaken (59%) zijn er afspraken met het personeel over het schenken van sterke drank aan -18-jarigen. Ongeveer de helft van de zaken

maakt afspraken met zijn personeel over het vragen van een identiteitsbewijs bij twijfel over de leeftijd.

3.5.2. Afspraken over drugs

55% van de uitbaters geven aan dat er afspraken zijn met het personeel over het gebruik van drugs door klanten.

Tabel 9: Afspraken met het personeel over druggebruik door klanten

Welke afspraken? (meerdere antwoorden)	n	%
Signalen van druggebruik of -bezit worden doorgegeven aan de zaakvoerder	92	75
Klanten die drugs gebruiken of bezitten, worden hierop aangesproken	66	54
Er wordt geen alcohol geschonken aan klanten die onder invloed zijn van drugs	60	49
Bij betrapping op druggebruik wordt de politie gewaarschuwd	60	49
Andere	11	9
Totaal aantal respondenten	**123**	

In drie van de vier horecazaken wil de zaakvoerder dat het personeel signalen van druggebruik doorgeeft. In de helft van de zaken bestaat de afspraak dat de klant hierop kan worden aangesproken. Geen alcohol schenken aan mensen onder invloed van drugs en de politie waarschuwen bij betrapping op druggebruik zijn ook duidelijke afspraken met het personeel die in de helft van de bevraagde horecazaken worden toegepast. Een aantal uitbaters zegt geen last te hebben van druggebruik in zijn zaak.

3.5.3. Afspraken bij incidenten

In de helft van de horecazaken zijn er duidelijke afspraken met het personeel over het ingrijpen bij incidenten. Indien er afspraken gemaakt zijn dan zijn dit meestal: contacteer de security; agressor wordt verwijderd; bel politie; roep de uitbater/verantwoordelijke en schakel eventueel extra hulp in; geef eerste hulp en verwittig de hulpdiensten; …

3.6. Afspraken met politie over alcohol, drugs of overlast

14% van de horecazaken heeft afspraken gemaakt met de politie over het dealen van drugs in hun zaak. Die afspraken houden meestal in: bij betrapping wordt politie gebeld; de informatie van de druggebruiker wordt doorgegeven; nultolerantie ten aanzien van drugs; …

13% van de uitbaters geeft aan afspraken te hebben met de politie op het gebied van overlast. Dat kan gaan van: het verwittigen van de politie bij overlast, over het verbod om buiten te staan, tot regelmatige overlegmomenten tussen bv. burgemeester, politie en uitbaters of het ondertekenen van een afsprakencharter bij de lokale overheid.

3.7. Afspraken met portiers over alcohol, drugs of overlast

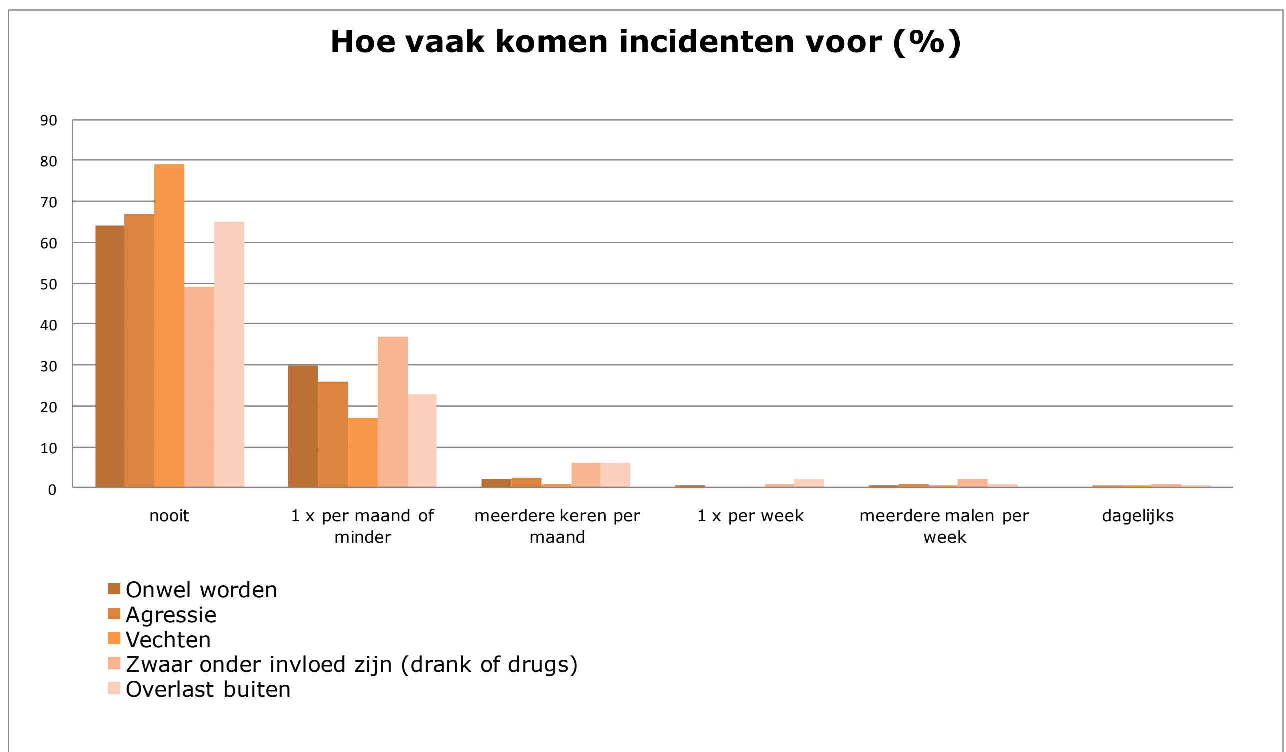
Tabel 10: Zijn er afspraken met de portier(s) / security over alcohol en andere drugs in uw horecazaak?

Welke afspraken? (meerdere antwoorden)	n	%
We hebben geen portier/security	184	82
Nee	28	13
Ja, welke	12	5
Totaal	**123**	**100**

Het merendeel (82%) van de respondenten geeft aan geen security te hebben in hun horecazaak.
Van diegene die wel veiligheidspersoneel in dienst hebben (18%) heeft slechts één op drie afspraken gemaakt over alcohol- en andere drugproblemen in de zaak. Concreet gaat het dan over: het niet binnenlaten van mensen die (zwaar) onder invloed zijn; geen eigen alcohol of drugs mee binnen brengen; nultolerantie tegenover drugs; toegangsverbod voor klanten die betrapt werden op drugs; zaakvoerder verwittigen bij drugs; politie verwittigen bij drugs; …

3.8. Problemen door alcohol en drugs in uw horecazaak

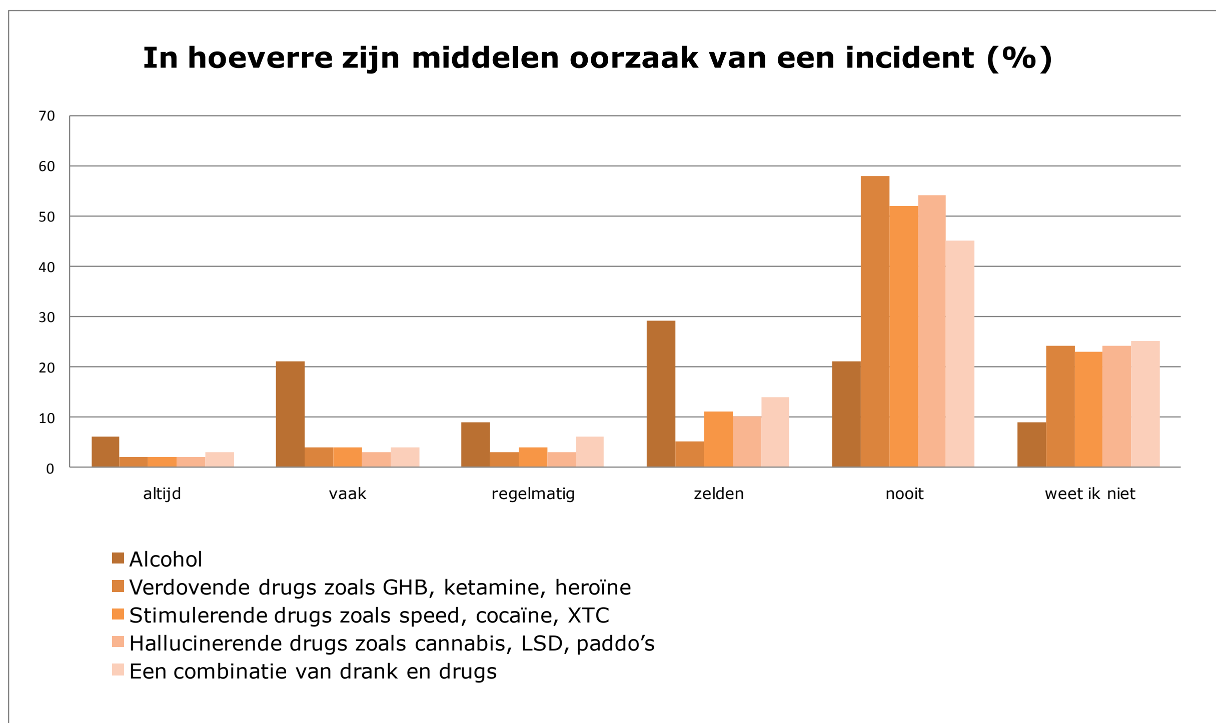
Grafiek 5: Hoe vaak komen incidenten voor in uw horecazaak?

Over het algemeen blijft het aantal incidenten in de bevraagde horecazaken beperkt in frequentie tot één maal per maand of minder tot meerdere keren per maand. Zwaar onder invloed zijn en overlast buiten, komen het meest voor. Maar ook hier blijft de frequentie, op enkele uitzonderingen na, beperkt. Discotheekuitbaters rapporteren meer

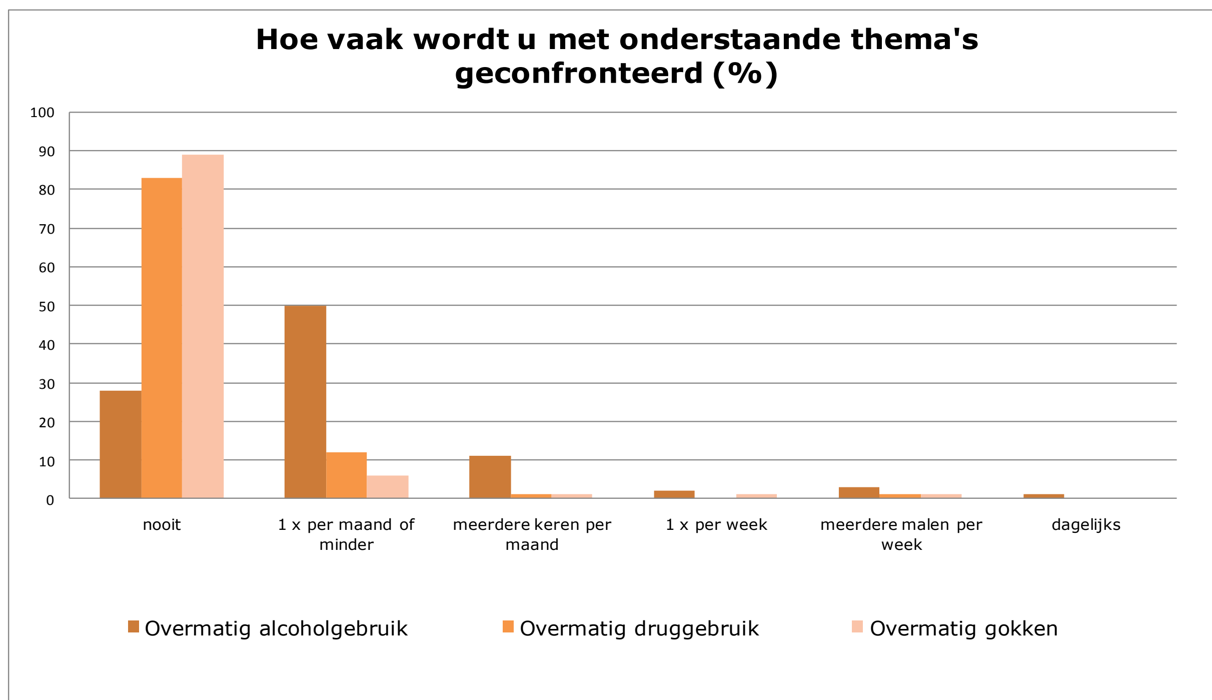
en frequenter incidenten dan uitbaters van cafés. Incidenten komen het minst voor in andere drinkgelegenheden.

Grafiek 6: In hoeverre zijn middelen oorzaak van een incident?

Alcohol wordt door de horeca-uitbaters met verre voorsprong gezien als de drug die het vaakst aan de basis ligt van incidenten in de horeca. Een combinatie van drank en drugs en stimulerende drugs volgen als respectievelijk tweede en derde belangrijkste middelgerelateerde mediators van incidenten. Verder valt op dat een kwart van de uitbaters niet weet in welke mate illegale drugs gerelateerd zijn met incidenten in hun horecazaak.

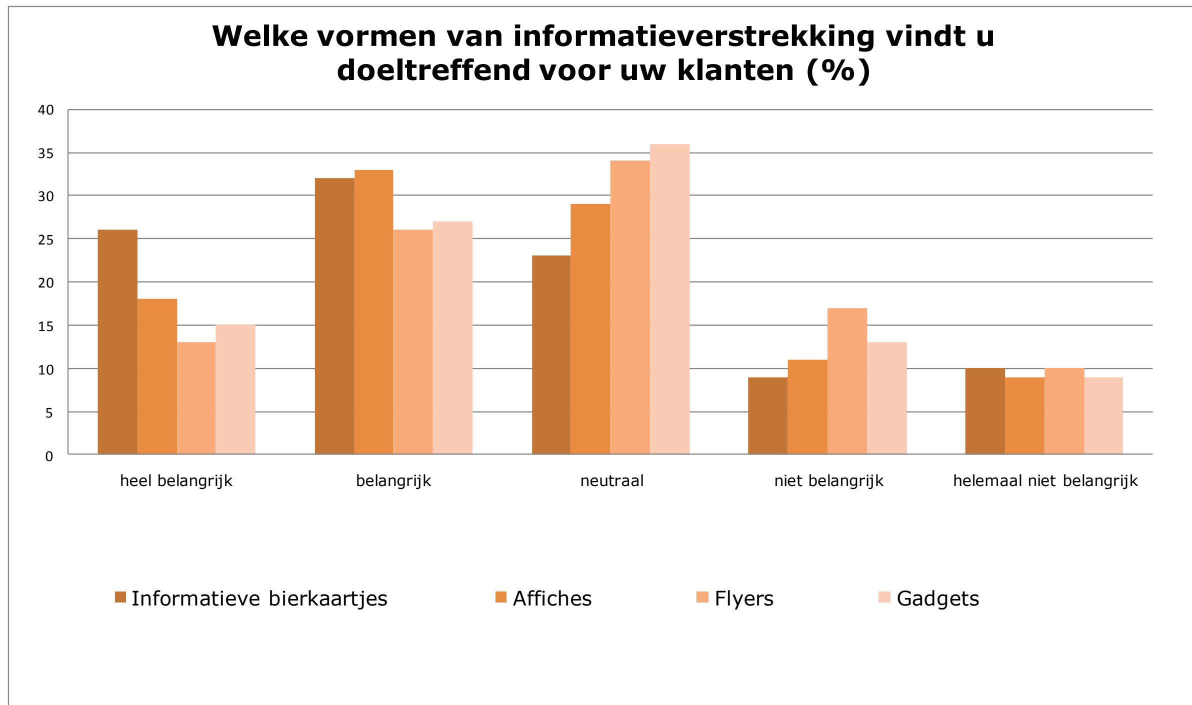
Grafiek 7: Hoe vaak wordt u met onderstaande thema's geconfronteerd?

De helft van de uitbaters geeft aan eenmaal per maand of minder geconfronteerd te worden met overmatig alcoholgebruik in zijn zaak. Bij 11% komt dit meerdere malen per maand voor. Bij 7% komt dit meerdere malen per week tot dagelijks voor. Voor overmatig druggebruik en zeker voor overmatig gokken, liggen de percentages een stuk lager. 12% rapporteert sporadisch overmatig druggebruik. 2.5% heeft hier geregeld mee te maken. 6% rapporteert sporadisch overmatig gokken en 3.5% komt dit regelmatig tegen.

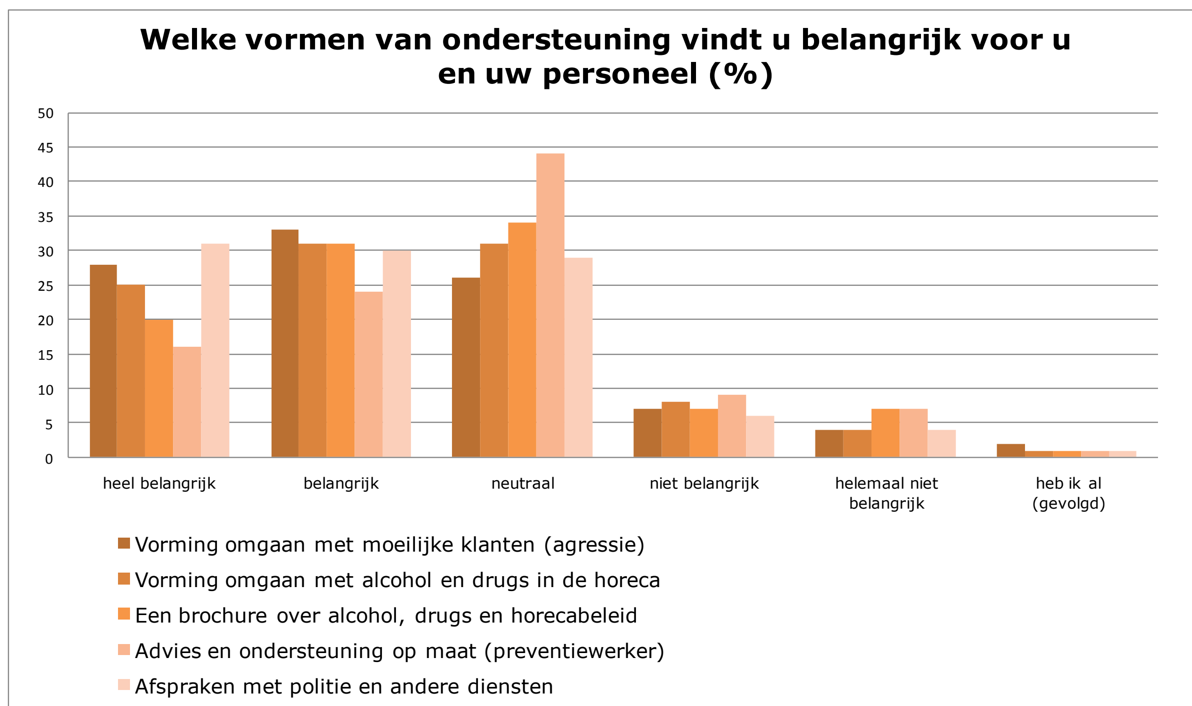
3.9. Ondersteuningsbehoeften met betrekking tot middelengebruik in de horeca

Grafiek 8: Welke vormen van informatieverstrekking vindt u doeltreffend voor uw klanten?

De horeca-uitbaters zien informatieve bierkaartjes als meest doeltreffende of belangrijke informatiemateriaal voor hun klanten. Affiches en gadgets volgen op een respectievelijk tweede en derde plaats. Flyers lijken het minst doeltreffend. Andere informatiekanalen die de uitbaters zelf aanhalen zijn: het internet (websites), massamediale campagne via TV en radio, informatieboodschappen op glazen of via video/TVscreens, uitwisseling van kennis tussen cafébazen. Een aantal uitbaters wijst ook op de mondelinge bekendmaking.

Grafiek 9: Welke vormen van ondersteuning vindt u belangrijk voor u en uw personeel?

Vorming is voor de uitbaters de belangrijkste vorm van ondersteuning. In de eerste plaats een vorming gericht op het omgaan met agressie (62%). Meer dan de helft (56%) van de uitbaters vindt een vorming omgaan met alcohol en drugs in de horeca belangrijk. 12% van de respondenten vindt een vorming niet belangrijk. Een zeer kleine minderheid (1.5%) heeft al een ondersteuningsvorming gevolgd. Naast vorming zijn afspraken met politie en andere diensten ook belangrijk (61%). Ongeveer de helft van de uitbaters heeft belangstelling voor een brochure over alcohol, drugs en horecabeleid. Advies en ondersteuning op maat door een preventiewerker wordt als minst belangrijke ondersteuningsvorm aangeduid. Toch ziet bijna 40% van de uitbaters ook hier het belang van in.

4. Algemene bevindingen

4.1. Problemen met middelengebruik in de horeca

Uit de resultaten van deze bevraging leren we dat vrijwel alle horeca-uitbaters, geconfronteerd worden met middelenmisbruik en daarmee samenhangende incidenten.

Alle incidenten die we respondenten voorlegden, zoals: onwel worden, overmatig alcohol- en druggebruik, agressie, vechten en overlast, komen voor in de horeca. Overmatig alcohol- en druggebruik en overlast komen het vaakst voor.
De frequentie van deze incidenten blijft voor de meerderheid van de horecazaken beperkt tot eenmaal per maand of minder. Een kleine minderheid van de horecazaken heeft hier meer mee te maken. Het valt op dat in discotheken heel wat meer en frequenter incidenten voorkomen dan in bars. Incidenten komen het minst voor in de categorie andere drinkgelegenheden.
Alcohol speelt volgens heel wat uitbaters een belangrijke rol bij incidenten in de horeca. Een combinatie van drank en drugs en het gebruik van stimulantia volgen op de respectievelijk tweede en derde plaats. Overmatig druggebruik en zeker overmatig gokken komen heel wat minder voor dan overmatig alcoholgebruik. Toch wordt 1 op 5 horeca-uitbaters wel eens geconfronteerd met overmatig druggebruik en 1 op 10 met overmatig gokken.

4.2. Hoe gaat de horeca om met middelengebruik?

4.2.1. Alcoholgebruik door het personeel

Eén derde van alle respondenten die personeel tewerkstellen, staat toe dat hun personeel alcohol drinkt tijdens de werkuren. Ongeveer de helft van deze respondenten heeft afspraken gemaakt over het tijdstip waarop (bv. aan het einde van de shift; als de klanten weg zijn) en over de plaats waar het personeel alcohol mag drinken (bv. enkel voor de toog; in de keuken). 60% van de uitbaters heeft afspraken gemaakt over de hoeveelheid alcohol die door zijn personeel gedronken mag worden.
De meeste werknemers in een horecazaak mogen geen alcohol tijdens de werkuren drinken. Indien dit wel kan wordt het drinken vaak in tijd, ruimte en hoeveelheid afgebakend.

4.2.2. Middelengebruik door klanten

In de meeste horecazaken gelden er regels over het gebruik van alcohol (84%) en drugs (63%) door klanten.
De grote meerderheid van de horecazaken schenkt geen alcohol aan -16-jarigen en aan mensen die duidelijk onder invloed zijn. Sterke drank is wel in bijna de helft van de horecazaken te verkrijgen onder de 18 jaar hoewel dit wettelijk niet mag. Om welke sterke dranken het hier gaat konden we niet afleiden uit de bevraging. Verder blijkt dat sommige uitbaters niet goed weten onder welke categorie voorgemixte sterke dranken vallen. Uitbaters geven ook aan dat het inschatten van de leeftijd van hun klanten of als ze al dan niet onder invloed zijn, zeer moeilijk is.
De communicatie over de regelgeving op het gebied van alcohol kan beter in de horeca. Meestal wordt er pas gecommuniceerd op het moment dat er zich een probleem stelt.

Nochtans bestaan er voldoende mogelijkheden om duidelijke regels te communiceren aan klanten.
Druggebruik en zeker dealen worden in de meeste zaken niet getolereerd. Meestal wordt er streng opgetreden (verwijdering uit zaak en/of politie) bij gebruik en vooral bij dealen. Regels over druggebruik en dealen worden slechts door één op zes uitbaters systematisch gecommuniceerd. Hier is nog een inhaalbeweging nodig.
Daartegenover staat dat de meerderheid van de horecazaken wel afspraken maakt met zijn personeel over alcoholgebruik door klanten (70%) en druggebruik door klanten (55%). Opnieuw zien we dat er meestal afspraken zijn over het schenken van alcohol aan -16-jarigen en aan dronken mensen, maar minder over het vragen naar de leeftijd of het schenken van sterke dranken aan -18-jarigen. Dat is een aandachtspunt voor de horecasector.
Op vlak van druggebruik worden er minder afspraken gemaakt met het personeel (55%). Meestal gaat het dan om het signaleren van druggebruik aan de zaakvoerder of het aanspreken van de gebruiker op zijn gedrag.
Slechts in de helft van de bevraagde horecazaken zijn er afspraken over het ingrijpen bij incidenten. Aangezien de meeste horecazaken te maken krijgen met incidenten is dit percentage eerder laag. Ook het aantal afspraken met politie en securitypersoneel inzake alcohol, drugs en overlast kan beter.

4.3. Ondersteuningsbehoeften met betrekking tot middelengebruik in de horeca

Horeca-uitbaters schatten de kennis over drugs bij zichzelf en hun personeel vrij hoog in. Meer dan de helft van de uitbaters en hun personeel denkt ook signalen van druggebruik te herkennen en te weten wat te doen bij overmatig druggebruik.
Toch ziet meer dan de helft van de uitbaters het belang in van een vorming omgaan met alcohol en drugs in de horeca. Uit de analyses blijkt dat het zeker niet alleen de respondenten zijn die denken dat hun kennis over drugs onvoldoende is, die het belang van de vorming inzien. In verhouding zijn er zelfs iets meer ‘kenners van drugs’ die het nut van de vorming inzien. Voor de vorming omgaan met agressie in de horeca is er nog meer interesse. Slechts zeer weinig horecaondernemers hebben al trainingen gevolgd over de alcohol- en drugthematiek, eventueel in relatie met agressie.
Afspraken maken met politie en andere diensten wordt aanzien als een belangrijke ondersteuningsmaatregel voor horeca. Ongeveer de helft van de ondernemers heeft belangstelling voor een brochure over alcohol, drugs en horecabeleid als ondersteuningsinstrument. Ondersteuning op maat lijkt in eerste instantie minder belangrijk. Dat blijkt ook uit de praktijk waarbij het preventiewerk tot op heden relatief weinig vragen ontving voor ondersteuning. Maar het belang ervan wordt wel erkend door 4 op de 10 horeca-uitbaters.

5. Aanbevelingen

Een preventief beleid is een samenhangend geheel van maatregelen om problemen door middelengebruik te voorkomen of er adequaat op te reageren. Uit deze bevraging blijkt duidelijk dat er in de horeca wel losstaande initiatieven genomen worden die thuishoren in een preventief beleid, zoals het opstellen van regels en het maken van afspraken over alcohol- en druggebruik in de zaak (zowel naar klanten als bij het personeel). In een aantal zaken of op een aantal vlakken is dit echter nog ondermaats. Verder zijn deze (maat)regels onvoldoende geïntegreerd in een globaal kader en zijn ze onsamenhangend.

Een alcohol- en drugbeleid in het uitgaansleven steunt op vier pijlers die goed op elkaar afgestemd zijn. Het succes van het beleid neemt toe naarmate de verschillende pijlers evenredig worden uitgewerkt. De pijlers van een drugbeleid in het uitgaansleven zijn:

5.1. Voorlichting en vorming

Om niet in de problemen te komen met alcohol en drugs tijdens het uitgaan, is het belangrijk dat uitgaanders weten welke effecten en risico's verbonden zijn aan het gebruik van verschillende soorten alcohol en drugs of de combinatie van deze middelen. Naast de risico's van alcohol- en druggebruik zijn er nog andere risico's, zoals oververhitting en uitdroging die ervoor kunnen zorgen dat iemand een minder leuke herinnering heeft aan zijn uitgaansavond.
Horeca-uitbaters beschikken over verschillende communicatiekanalen zoals websites, lichtkranten, Tv-schermen, uithangborden, … om klanten te informeren en te sensibiliseren over alcohol, drugs en andere uitgaansrisico's. Deze informatie is best positief van toon, objectief en niet moraliserend.
Tijdens speciale gelegenheden zoals bijvoorbeeld 100 dagen, carnaval, … kan men opteren voor het gebruik van plastic bekers die eventueel bedrukt worden met sensibiliserende boodschappen.
Daarnaast is het belangrijk dat het personeel deskundig is in het omgaan met alcohol- en druggerelateerde problemen in het uitgaansleven. Een vorming, eventueel aangevuld met een brochure, is een gepaste ondersteuningsmaatregel hiervoor.

5.2. Structurele maatregelen

Objectieve informatie over de effecten en de risico's van alcohol en illegale drugs is belangrijk. Kennis is een eerste stap, maar mensen laten hun gedrag slechts in geringe mate sturen door wat ze weten. Daarom is het belangrijk dat er in de horeca een ondersteunende omgeving gecreëerd wordt. Hiermee bedoelen we allerlei structurele maatregelen zoals het zorgen voor een positief uitgaansklimaat. Dat betekent dat er voldoende comfort geboden wordt waardoor gasten zich prettig voelen en minder geneigd zijn agressief te reageren. Zorg ook voor voldoende bewegingsvrijheid. Als veel gasten in een kleine ruimte op elkaar staan, ontstaan er snel irritaties die kunnen escaleren. Tenslotte dragen ook een sfeervolle inrichting, decoratie en voldoende maar gezellige verlichting bij tot een positief uitgaansklimaat. Verder kunnen ook een goede klimaatregeling (temperatuur en vochtigheid), de aanwezigheid van een vestiaire, van een chill-outruimte, van goedkoop tot gratis water (in discotheken) en een doordacht barbeleid problemen helpen voorkomen. Dit laatste houdt in dat er een uitgebreid en uitnodigend alcoholvrij aanbod is dat goedkoper is dan de verkrijgbare alcoholische dranken. Alcoholische dranken moeten duurder zijn naarmate ze meer alcohol bevatten. Een kritische kijk ten aanzien van prijzenacties als bijvoorbeeld een happy hour, een zuipkaart of een gratis vat. Deze acties verlagen de drempel om (overmatig) alcohol te drinken en zetten aan tot riskant drinkgedrag, voornamelijk bij jonge mensen om budgettaire redenen.

5.3. Regelgeving en procedures

Net zoals in de rest van de maatschappij gelden er in de horeca regels. De regels over alcohol- en druggebruik zijn grotendeels vastgelegd in de wetgeving (leeftijdsgrenzen, dronkenschap, verkeer). Maar daarnaast bepaalt elke uitbater wat de gevolgen zijn wanneer grenzen worden overschreden en hoe hierop gereageerd zal worden. De alcoholwetgeving wordt door de meerderheid van de uitbaters behoorlijk toegepast. Het schenken van sterke dranken aan -18 jarigen is een aandachtspunt. Verder blijkt dat het maken van duidelijke afspraken met het personeel, security en de politie over het gebruik van alcohol of drugs door klanten, beter kan.

Het voordeel van duidelijk uitgeschreven procedures is dat de regels en afspraken door iedereen gekend zijn en dat men bij een probleemgeval onmiddellijk op een eenduidige manier kan reageren. Belangrijk is wel dat de uitbater en zijn personeel zelf het goede voorbeeld geeft. Het heeft weinig zin om stelling te nemen tegen alcohol- en drugmisbruik als het personeel tijdens de werkuren zelf (teveel) drinkt of drugs gebruikt.

5.4. EHBDu (Eerste Hulp Bij Drugsincidenten in het uitgaansleven)

Ondanks alle preventieve maatregelen die men neemt, kunnen alcohol- en druggebonden gezondheidsproblemen altijd opduiken tijdens het uitgaan. Het blijkt uit dit onderzoek dat ook in de horeca gezondheidsproblemen voorkomen, al dan niet in relatie met alcohol- en/of drugsmisbruik. Het is veilig en verstandig voor elke uitbater om een EHBDu-verantwoordelijke in het team te hebben. Die persoon, die getraind is in Eerste Hulp Bij Drugsincidenten in het uitgaansleven, kan signalen herkennen, meteen reageren en indien nodig de hulpdiensten waarschuwen. Bij acute gezondheidsproblemen hangt het leven van de klant soms af van de alerte reactie van de omgeving.

5.5. Samenwerking tussen partners

Naast het invullen van de vier peilers is het belangrijk dat een preventief alcohol- en drugbeleid deel uitmaakt van een integrale aanpak rond riskant middelengebruik. Dat betekent dat er voldoende afstemming en samenwerking nodig is met andere partners zoals collega uitbaters, de lokale overheid, de politie, de preventiedienst, de brandweer, de eerstehulpdiensten, …
Een structureel overlegmoment is de beste manier om tot een goede afstemming en verstandhouding tussen alle betrokken partners te komen, waardoor de verschillende partners ieders goodwill en cultuur leren kennen en zo een beter georganiseerd uitgaansleven realiseren in de stad of gemeente.

Meer informatie over het creeëren van een veilige en gezond uitgaansleven vindt u in het dossier veilig feesten of de Partywise feestwijzer.

6. Bijlagen

Bijlage 1: Vragenlijst nodenbevraging horeca

Bijlage 2: Aanbod van de regionale preventiewerkers alcohol en drugs van de centra voor geestelijke gezondheidszorg

Bijlage 1: vragenlijst nodenbevraging horeca

VAD, de Vereniging voor Alcohol- en andere Drugproblemen, wil nagaan hoe er in horecazaken in Vlaanderen omgegaan wordt met alcohol en andere drugs. Daarnaast willen we weten of u, als zaakvoerder, op dat vlak nood heeft aan meer informatie of ondersteuning. De bevraging wordt ***volledig anoniem*** *verwerkt. Gelieve* ***eerlijk*** *te antwoorden. Het invullen duurt ongeveer* ***5 à 10 minuten.***

Algemene gegevens over uw horecazaak

1. Welk soort horecazaak heeft u? *Duid aan*
   ☐ Discotheek/dancing
   ☐ Café/bar
   ☐ Andere drinkgelegenheid

2. Binnen welke leeftijdsgroep bevindt zich de meerderheid van uw klanten? *Duid aan (meerdere antwoorden mogelijk)*
   ☐ 16-20j
   ☐ 21-25j
   ☐ 26-35j
   ☐ 36-45j
   ☐46-55j
   ☐ 55+

3. Wat is de postcode van de gemeente waar uw horecazaak gelegen is? *Vul in* ……………………..

4. Hoeveel personeelsleden heeft u? *Duid aan*
   ☐ Geen *(ga verder naar vraag 10)*
   ☐ 1-4
   ☐ 5-9
   ☐ 10-19
   ☐ 20+

Over uw personeel

5. Mag uw personeel alcohol drinken tijdens de werkuren? *Duid aan*
   ☐ Ja
   ☐ Nee *(ga verder naar vraag 10)*

6. Zijn er duidelijke afspraken over het moment waarop uw personeel alcohol mag drinken tijdens de werkuren? *Duid aan / vul in*
   ☐ Nee
   ☐ Ja, welke afspraken (vul in)
   ……
   ……
   ……
   ………………………………

7. Zijn er duidelijke afspraken over de plaats waarop uw personeel alcohol mag drinken tijdens de werkuren? *Duid aan / vul in*
   ☐ Nee
   ☐ Ja, welke afspraken (vul in)

……
……
……

8. Zijn er duidelijke afspraken over de hoeveelheid alcohol die uw personeel mag drinken tijdens de werkuren? *Duid aan / vul in*
   ☐ Nee
   ☐ Ja, welke afspraken (vul in)
   ……
   ……
   ……

9. Beoordeel de kennis van uw personeel over alcohol en andere drugs. *Kruis aan in welke mate u al dan niet akkoord gaat met onderstaande stellingen.*

	helemaal akkoord	*akkoord*	*neutraal*	*niet akkoord*	*helemaal niet akkoord*
Mijn personeel kent de effecten van drugs	☐	☐	☐	☐	☐
Mijn personeel herkent de signalen van druggebruik	☐	☐	☐	☐	☐
Mijn personeel weet wat te doen bij signalen van overmatig druggebruik	☐	☐	☐	☐	☐

Over u, als zaakvoerder

10. Beoordeel uw kennis over alcohol en andere drugs. *Kruis aan in welke mate u al dan niet akkoord gaat met onderstaande stellingen.*

	helemaal akkoord	*akkoord*	*neutraal*	*niet akkoord*	*helemaal niet akkoord*
Ik ken de effecten van drugs	☐	☐	☐	☐	☐
Ik ken de signalen van drugs	☐	☐	☐	☐	☐
Ik weet wat te doen bij signalen van overmatig druggebruik	☐	☐	☐	☐	☐

Regels over alcohol en drugs voor klanten in uw horecazaak

11. Zijn er regels over het gebruik van alcohol door uw klanten? *Duid aan*
    ☐ Ja
    ☐ Nee *(ga verder naar vraag 14)*

12. Welke regels? *Duid aan (meerdere antwoorden zijn mogelijk)*
    ☐ We schenken geen alcohol aan -16-jarigen
    ☐ We schenken geen sterke drank aan -18-jarigen
    ☐ We schenken geen alcohol aan klanten die duidelijk onder invloed zijn
    ☐ Andere, specifieer: …
    ……
    ……
    ……

13. Hoe communiceert u deze regels? *Duid aan (meerdere antwoorden zijn mogelijk)*
    ☐ Achter de toog via een affiche/bord
    ☐ Aan de deur via een bord
    ☐ Via de website
    ☐ Niet
    ☐ Andere, specifieer: …
    ……
    ……
    ……

14. Zijn er regels over het gebruik van drugs door uw klanten? *Duid aan*
    ☐ Ja
    ☐ Nee *(ga verder naar vraag 17)*

15. Welke regels? *Duid aan (meerdere antwoorden zijn mogelijk)*
    ☐ Klanten die drugs gebruiken krijgen een verwittiging
    ☐ Klanten die drugs gebruiken worden onmiddellijk verwijderd
    ☐ Bij betrapping op druggebruik wordt de politie gewaarschuwd
    ☐ Andere, specifieer: …
    ……
    ……
    ……

16. Hoe communiceert u deze regels? *Duid aan (meerdere antwoorden zijn mogelijk)*
    ☐ Achter de toog via een affiche/bord
    ☐ Aan de deur via een bord
    ☐ Via de website
    ☐ Niet
    ☐ Andere, specifieer: …
    ……
    ……
    ……

17. Zijn er regels over het dealen van drugs door uw klanten? *Duid aan*
    ☐ Ja
    ☐ Nee *(ga verder naar vraag 20)*

18. Welke regels? *Duid aan (meerdere antwoorden zijn mogelijk)*
    ☐ Klanten die dealen krijgen een verwittiging
    ☐ Klanten die dealen worden onmiddellijk verwijderd
    ☐ Bij dealen wordt de politie gewaarschuwd
    ☐ Andere, specifieer: …
    ……
    ……
    ……

19. Hoe communiceert u deze regels? *Duid aan (meerdere antwoorden zijn mogelijk)*
    ☐ Achter de toog via een affiche/bord
    ☐ Aan de deur via een bord
    ☐ Via de website
    ☐ Niet
    ☐ Andere, specifieer: …
    ……
    ……
    ……

Afspraken met uw personeel of de politie over alcohol- en druggebruik in uw horecazaak door klanten

20. Zijn er afspraken met uw personeel over het schenken van alcohol aan klanten in uw horecazaak? *Duid aan*
    - ☐ Ja
    - ☐ Nee *(ga verder naar vraag 22)*

21. Welke afspraken? *Duid aan (meerdere antwoorden zijn mogelijk)*
    - ☐ Bij twijfel over leeftijd vragen we een identiteitsbewijs
    - ☐ We schenken geen alcohol aan -16-jarigen
    - ☐ We schenken geen sterke drank aan -18-jarigen
    - ☐ We schenken geen alcohol aan klanten die duidelijk onder invloed zijn
    - ☐ Andere, specifieer: …

    ………
    ………
    ………

22. Zijn er afspraken met uw personeel over het gebruik van drugs door klanten in uw horecazaak? *Duid aan.*
    - ☐ Ja
    - ☐ Nee *(ga verder naar vraag 24)*

23. Welke afspraken? *Duid aan (meerdere antwoorden zijn mogelijk)*
    - ☐ Signalen van druggebruik of -bezit worden doorgegeven aan de zaakvoerder
    - ☐ Klanten die drugs gebruiken of bezitten, worden hierop aangesproken
    - ☐ Er wordt geen alcohol geschonken aan klanten die onder invloed zijn van drugs
    - ☐ Bij betrapping op druggebruik wordt de politie gewaarschuwd
    - ☐ Andere, specifieer: …

    ………
    ………
    ………

24. Zijn er afspraken met uw personeel over het ingrijpen bij incidenten (onwel worden, agressie, vechten, …) ? *Duid aan / vul in*
    - ☐ Nee
    - ☐ Ja, welke afspraken (vul in)

    ………
    ………
    ………

25. Zijn er afspraken met de politie over het dealen van drugs door klanten in uw horecazaak? *Duid aan / vul in*
    - ☐ Nee
    - ☐ Ja, welke afspraken (vul in)

    ………
    ………
    ………

26. Zijn er afspraken met de politie over overlast door klanten in of rond uw horecazaak? *Duid aan / vul in*
☐ Nee
☐ Ja, welke afspraken (vul in)
………
………
………

27. Zijn er afspraken met de portier(s) / security over alcohol en andere drugs in uw horecazaak? *Duid aan/ vul in*
☐ We hebben geen portier/security
☐ Nee
☐ Ja, welke afspraken (vul in)
………
………
………

Problemen door alcohol en drugs in uw horecazaak

28. Hoe vaak komen volgende incidenten in uw zaak voor? *Kruis aan*

	nooit	*1 x per maand of minder*	*meerdere keren per maand*	*1 x per week*	*meerdere malen per week*	*dagelijks*
Onwel worden	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Agressie	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Vechten	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Zwaar onder invloed zijn (drank of drugs)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Overlast buiten	☐	☐	☐	☐	☐	☐

29. In hoeverre zijn volgende middelen oorzaak van een incident? *Kruis aan*

	altijd	*vaak*	*regelmatig*	*zelden*	*nooit*	*weet ik niet*
Alcohol	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Verdovende drugs zoals GHB, ketamine, heroïne	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Stimulerende drugs zoals speed, cocaïne, XTC	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hallucinerende drugs zoals cannabis, LSD, paddo's	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Een combinatie van drank en drugs	☐	☐	☐	☐	☐	☐

30. Hoe vaak wordt u met onderstaande thema's geconfronteerd? *Kruis aan*

	nooit	*1 x per maand of minder*	*meerdere keren per maand*	*1 x per week*	*meerdere malen per week*	*dagelijks*
Overmatig alcoholgebruik	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Overmatig medicatiegebruik	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Overmatig druggebruik	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Overmatig gokken	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Informatie en ondersteuning over alcohol en drugs

31. Welke vormen van informatieverspreiding vindt u het meest doeltreffend voor uw klanten? *Kruis aan*

	heel belangrijk	*belangrijk*	*neutraal*	*niet belangrijk*	*helemaal niet belangrijk*
Informatieve bierkaartjes	☐	☐	☐	☐	☐
Affiches	☐	☐	☐	☐	☐
Flyers	☐	☐	☐	☐	☐
Gadgets	☐	☐	☐	☐	☐
……	☐	☐	☐	☐	☐

32. Welke vormen van ondersteuning vindt u belangrijk voor u en uw personeel? *Duid aan*

	heel belangrijk	*belangrijk*	*neutraal*	*niet belangrijk*	*helemaal niet belangrijk*	*Heb ik al (gevolgd)*
Vorming omgaan met moeilijke klanten (agressie)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Vorming omgaan met alcohol en drugs in de horeca	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Een brochure over alcohol, drugs en horecabeleid	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Advies en onder-steuning op maat (preventiewerker)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Afspraken met politie en andere diensten	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Hartelijk dank voor uw medewerking!!

Stuur de ingevulde vragenlijst voor 15 oktober 2010 terug naar:

Jochen Schrooten
Stafmedewerker uitgaan VAD
Vanderlindenstraat 15
1030 Brussel

Meer informatie over deze bevraging? jochen.schrooten@vad.be // 02 423 03 54

Meer informatie over VAD? www.vad.be

Bijlage 2: Aanbod Centra voor Geestelijke Gezondheidszorg (CGG)

Om een Vlaams preventiebeleid te realiseren kan VAD onder meer een beroep doen op een twintigtal preventiewerkers alcohol en drugs actief in tien Centra voor Geestelijke Gezondheidszorg (CGG). Deze centra hebben allemaal één of meerdere preventiewerkers in dienst die meewerken aan de regionale ondersteuning en bekendmaking van alcohol- en drugpreventie in het uitgaansleven.

Preventiewerkers kunnen advies geven aan uitbaters om hun horecazaak veiliger en gezonder te maken en om problemen met alcohol en andere drugs in hun zaak te verminderen. Ze kunnen uitbaters begeleiden in het uitbouwen van een alcohol- en drugbeleid. Ten slotte kunnen ze ook training geven aan hun medewerkers (security of barpersoneel). U vindt de contactgegevens van de regionale preventiewerkers onderaan in deze bijlage per provincie.

Lokale en intergemeentelijke preventiewerkers die veelal op gemeentelijk/stedelijk niveau werken, worden door de provinciale coördinatoren en preventiewerkers CGG ondersteund. Voor adressen en up-to-date informatie over de lokale/intergemeentelijke preventiewerkers in een bepaalde gemeente: zie iDA-web.

Adressen regionale CGG-preventiewerkers

Antwerpen

Regio Mechelen

CGG De Pont
Hanswijkstraat 48
2800 Mechelen
T 015 42 08 32 | F 015 42 05 05
preventieAD@cggdepont.be

Regio Antwerpen

CGG VAGGA Verslavingszorg en -preventie
Boomgaardstraat 7
2018 Antwerpen
T 03 235 21 74 | F 03 235 37 96
preventieAD@vagga.be

Regio Turnhout

CGG Kempen - De Meander
Parklaan 55 bus 17
2300 Turnhout
T 014 47 12 20 | F 014 47 12 29
preventieAD@cggkempen.be

Limburg

VGGZ Limburg, CAD
Weg naar As 54 b 12
3600 Genk
T 089 32 97 75 | F 089 32 97 73
preventieAD@vggz.be

Oost-Vlaanderen

Regio Gent

CGG Eclips - C.A.T. Preventiehuis
Lange Violettestraat 84
9000 Gent
T 09 233 58 58 | F 09 233 29 82
preventieAD@cggeclips.be

Regio St.-Niklaas

CGG Waas en Dender - Delta Preventie
Grote Peperstraat 15
9100 Sint-Niklaas
T 03 760 00 70 | F 03 765 00 50
preventieAD@cggwaasendender.be

Vlaams-Brabant

Regio Leuven

CGG Vlaams-Brabant Oost
Vital Decosterstraat 86
3000 Leuven
T 016 32 97 00 | F 016 32 97 02
preventieAD@cgg-vbo.be

Regio Halle-Vilvoorde

CGG Ahasverus
Muurveld 38
1730 Asse
T 02 452 52 94
preventieAD@ahasverus.be

Brussels Gewest

CGGZ Brussel
Houba de Strooperlaan 136
1020 Brussel

T 02 478 90 90 | F 02 479 87 75
preventieAD@cggz-brussel.be

West-Vlaanderen

Regio Oostende

Middelpunt
CGG Noord-West-Vlaanderen
Frère Orbanstraat 143
8400 Oostende
T 059 50 05 00 - 059 51 27 53 | F 059 51 12 56
preventieAD@middelpunt-wvl.be

Regio Roeselare

Middelpunt
CGG Largo
J. Lagaelaan 21
8800 Roeselare
T 051 25 99 30 | F 051 25 99 39
preventieAD@middelpunt-wvl.be